

Заняття 8. Валіза пам'яті – скарбниця того, хто я є

Аркуші 13 та 14

ЗАНУРЕННЯ

Вправа 1. Мовчазне споглядання

Дії вчителя/вчительки:

- Показую аркуш 13 без коментарів
- Кажу: "Роздивімося цю сторінку 3 хвилини. Подивіться на валізу, слова, порожній простір всередині. Дозвольте своїм думкам блукати поряд із цією валізою пам'яті"
- Тримаю тишу 3 хвилини
- М'яко запитую: "Що перше прийшло вам на думку, коли ви побачили цю валізу? Поділіться одним словом або відчуттям"

Дії учнівства:

- Споглядають аркуш у тиші
- Фокусуються на різних елементах: валіза, слово "код", порожній простір, текст про пам'ять
- Добровільно діляться першим враженням
- Можуть промовчати без тиску

Орієнтовні відповіді:

- "Таємниця"
- "Порожня, але важлива"
- "Код — як пароль"
- "Спогади важкі"
- "Хочеться заповнити"
- "Нагадує скриню скарбів"
- "Код — щоб захистити"
- *Жест обіймання валізи*

Вправа 2. Дослідження порожнього простору

Дії вчителя/вчительки:

- Уважно подивіться на внутрішню частину валізи
- Чому авторка залишила її порожньою?

- Покажіть руками, яку форму має цей простір
- Що може означати слово "код" поруч із валізою пам'яті?

Дії учнівства:

- Аналізують порожній простір валізи
- Показують руками форму та розмір
- Роздумують над значенням "коду"
- Висловлюють припущення про задум авторки

Орієнтовні відповіді:

- "Порожня, щоб ми самі заповнили"
- "Простір для наших спогадів"
- "Код — це ключ до пам'яті"
- "Як серце — невидиме, але важливе"
- "Код захищає найдорожче"
- "Простір для того, що важко показати"
- "Код — це наш секретний вхід"
- "Валіза чекає на господаря"

Вправа 3. Звуки пам'яті

Дії вчителя/вчительки:

- Заплющте очі на хвилину
- Уявіть, що ви відкриваєте цю валізу пам'яті
- Які звуки лунають, коли відкривається валіза з вашими спогадами?
- Що ви відчуваєте в той момент?

Дії учнівства:

- Заплющують очі
- Уявляють процес відкриття валізи
- Створюють звукову картину спогадів
- Діляться тактильними та емоційними відчуттями

Орієнтовні відповіді:

- "Тихий скрип, як старої скрині"
- "Шелест фотографій"
- "Сміх із минулого"
- "Мелодія улюбленої пісні"
- "Голос бабусі"
- "Тепло на серці"
- "Трохи страшно й радісно"
- "Запах дому"

Методичний коментар

Для 9-11 років: Скоротити споглядання до 2 хвилин, більше рухових активностей, дозволити малювати свої відчуття від валізи.

Для 12-13 років: Стандартний варіант, додати запитання про емоції, які викликає порожня валіза.

Для 14-15 років: Продовжити споглядання до 4-5 хвилин, запросити до аналізу символіки порожнього простору.

ДОСЛІДЖЕННЯ

Вправа 4. Візуальне мислення

Дії вчителя/вчительки:

- Що ви бачите на цій сторінці?
- Що може відбуватися з цією валізою?
- Чому ви так думаєте?
- Які деталі підтверджують ваші думки?

Дії учнівства:

- Описують конкретні візуальні елементи
- Висловлюють припущення про призначення валізи
- Обґрунтовують свої спостереження
- Знаходять докази на малюнку

Орієнтовні відповіді:

- "Бачу валізу з ручкою та колесами"
- "Всередині порожньо, але це не звичайна валіза"
- "Написано про пам'ять і код"
- "Здається, це метафора про наш внутрішній світ"
- "Валіза чекає, щоб її заповнили важливими речами"
- "Код означає, що не всі можуть дивитися"
- "Це особистий простір кожної людини"
- "Валіза готова до подорожі крізь час"

Вправа 5. Читання тексту та аналіз питань

Дії вчителя/вчительки:

- Прочитаймо разом текст на аркуші 13: "Валіза пам'яті. Для чого має бути місце у валізі пам'яті? Зроби список. Код."
- А тепер на аркуші 14: "Валіза пам'яті. Чи ми самі вирішуємо, що в неї класти. Так. Ні. Приємні та неприємні спогади."
- Чому тут є і "так", і "ні"? Це протиріччя?
- Що означає "код" у контексті пам'яті?

Дії учнівства:

- Читають текст на обох аркушах
- Аналізують парадокс вибору і невибору
- Роздумують над природою пам'яті
- Шукають зв'язки між приємними та неприємними спогадами

Орієнтовні відповіді:

Про "так" і "ні":

- "Інколи ми обираємо, що запам'ятати"
- "А інколи спогади самі приходять"
- "Хороші спогади легше зберігати"
- "Погані спогади важко забути"

Про код:

- "Код — це ключ до особистого"
- "Не всі спогади для всіх"
- "Код захищає найдорожче"
- "Кожен має свій секретний вхід"

Про приємні/неприємні спогади:

- "Всі спогади важливі"
- "Сумні спогади теж навчають"
- "Радісні спогади дають силу"
- "Разом вони роблять нас собою"

Вправа 6. Метафоричне дослідження

Дії вчителя/вчительки:

- Якби ця валіза пам'яті могла розповісти свою історію, що б вона сказала?
- Який запах має валіза пам'яті?
- Якби спогади мали кольори, які б це були кольори?
- На що схожий "код" валізи пам'яті?

Дії учнівства:

- Створюють голос для валізи
- Уявляють сенсорні характеристики спогадів
- Підбирають кольорову палітру для різних типів пам'яті
- Шукають метафори для особистого коду

Орієнтовні відповіді:

Голос валізи:

- "Я зберігаю те, що робить тебе тобою"
- "Я пам'ятаю навіть те, що ти забув"
- "Я ношу твої сміх і сльози"
- "Я твій найвірніший супутник"

Запахи пам'яті:

- "Запах дитинства — солодкий"
- "Пахне домом і безпекою"
- "Інколи гіркувато, але рідно"
- "Як букет із різних квітів"

Кольори спогадів:

- "Радісні — золоті та рожеві"
- "Сумні — сині, але не темні"
- "Страшні — сірі з проблисками"
- "Спокійні — зелені та білі"

Код як:

- "Як відбиток пальця — унікальний"
- "Як мелодія, яку знаєш тільки ти"
- "Як улюблене слово"
- "Як обійми мами"

Вправа 7. Філософські питання допитливої дитини

Дії вчителя/вчительки:

- Чи можуть рослини мати валізу пам'яті? Що вони б туди поклали?
- А якби тварини могли створювати списки спогадів?
- Чи потрібен код дереву для доступу до своїх "спогадів"?
- Що було б, якби всі люди мали однакові спогади?

Дії учнівства:

- Роздумують над пам'яттю в природі
- Шукають аналогії між людською та нелюдською пам'яттю

- Грають з концепціями індивідуальності та спільності
- Досліджують унікальність особистого досвіду

Орієнтовні відповіді:

Валіза рослин:

- "Дерева пам'ятають кожен рік через кільця"
- "Квіти пам'ятають, коли цвісти"
- "Корені пам'ятають дорогу до води"
- "Листя пам'ятає дотик сонця"

Списки тварин:

- "Кіт пам'ятав би всі затишні місця"
- "Собака — всі запахи друзів"
- "Птах — карту всіх шляхів"
- "Ведмідь — де найкращий мед"

Код дерева:

- "Дерево знає код вітру"
- "Його код — у шелесті листя"
- "Коріння знають секретну мову землі"
- "Кожне дерево має свій ритм"

Однакові спогади:

- "Було б нудно"
- "Ми всі були б схожими"
- "Не було б унікальних історій"
- "Не було б чого розповідати"

Вправа 8. Особистісні зв'язки

Дії вчителя/вчительки:

- Якби ви створювали свій список для валізи пам'яті, що було б на першому місці? (делікатно, без тиску)
- Чи є у вас спогади, для яких потрібен "код"?
- Які спогади допомагають вам відчувати себе сильнішими?
- Чи погоджуєтесь ви, що ми не завжди обираємо, що запам'ятовувати?

Дії учнівства:

- Рефлексують над власними пріоритетами в пам'яті
- Усвідомлюють різні рівні приватності спогадів
- Ідентифікують ресурсні спогади

- Аналізують природу пам'яті та вибору

Орієнтовні відповіді:

- "Перше місце — родина"
- "У мене є таємні хороші спогади"
- "Пам'ятаю, як навчився їздити на велосипеді"
- "Іноді спогади приходять самі"
- "Смішні моменти з друзями"
- "Спогади про бабусю дають спокій"
- "Страшні спогади теж важливі"
- "Не можу забути перший день у новій школі"

Вправа 9. Сучасні українські зв'язки

Дії вчителя/вчительки:

- Цікавий факт: українська художниця Ада Рибачук працювала в техніці монотипії, де кожен відбиток є унікальним і неповторним — як наші спогади. Вона створювала графічні роботи про Арктику та різні народи світу, показуючи, як через мистецтво можна зберігати враження від подорожей і зустрічей. Її роботи нагадують нам, що кожен спогад неповторний. Як кольори та форми можуть допомагати зберігати пам'ять?
- А український письменник Олесь Гончар протягом життя вів детальні щоденники, які стали важливим свідченням його епохи. Він показав, як регулярне записування думок допомагає краще розуміти власний розвиток. Чи може письмо бути способом організації валізи пам'яті?
- Що об'єднує валізи пам'яті всіх українських дітей у світі? Які спогади подорожують з нами скрізь?

Дії учнівства:

- Досліджують зв'язок між мистецтвом і пам'яттю
- Обговорюють роль творчості в збереженні спогадів
- Шукають спільні елементи українських спогадів
- Рефлексують над універсальністю та унікальністю пам'яті

Орієнтовні відповіді:

- "Кольори можуть переносити нас в різні місця"
- "Коли малюю, згадую подорожі"
- "Записування допомагає не забути важливе"
- "Всі українські діти пам'ятають запах вареників"
- "Мова об'єднує наші спогади"
- "Пісні, які співала мама"
- "Спогади про Україну в серці"
- "Творчість допомагає зрозуміти себе"

Методичний коментар

Для 9-11 років: Більше конкретних прикладів, менше абстрактних понять. Фокус на простих, позитивних спогадах.

Для 12-13 років: Поєднання особистого досвіду з розумінням механізмів пам'яті. Введення етичних питань про приватність.

Для 14-15 років: Глибші філософські роздуми про природу пам'яті, ідентичність та формування особистості через спогади.

ТВОРЧИСТЬ

Вправа 10. Варіанти творчих завдань (діти обирають)

Варіант А. Мій список для валізи пам'яті

Інструкція: Створіть свій особистий список того, що має бути у вашій валізі пам'яті. Можете використовувати слова, малюнки, символи. Додайте свій унікальний "код".

Варіант Б. Карта спогадів

Інструкція: Намалюйте карту своїх спогадів з позначеннями: "острови радості", "гори виклику", "ліси таємниць", "річки змін". Покажіть, де зберігаються різні типи пам'яті.

Варіант В. Діалог зі спогадом

Інструкція: Виберіть один важливий спогад і напишіть з ним розмову. Що він розповість про вас? Чому він залишився в пам'яті? Що хоче вам передати?

Варіант Г. Музей особистої історії

Інструкція: Спроектуйте невеликий музей своєї особистої історії. Які "експонати" будуть у різних залах? Як відвідувачі розумітимуть ваш "код"?

Дії вчителя/вчительки під час творчості:

- Надаю різноманітні матеріали: папір, фломастери, олівці, кольорові ручки, стікери
- Циркулюю класом, підтримуючи процес
- Задаю відкриті питання: "Розкажи про цей спогад", "Що означає цей символ?"
- Не оцінюю зміст спогадів, а цікавлюся процесом організації
- Нагадую про право на приватність

- Заохочую до творчих форм вираження

Дії учнівства:

- Обирають варіант, який резонує з їхнім досвідом
- Працюють у власному темпі
- Рефлексують над своєю особистою історією
- За бажанням консультуються з педагогом/педагогинєю
- Можуть тримати деякі частини роботи приватними

Методичний коментар

Для 9-11 років: Акцент на варіанти А, Б — більше візуальні, конкретні спогади. Можна працювати в парах для підтримки.

Для 12-13 років: Всі варіанти доступні. Особливо цікавий варіант В — діалог зі спогадом розвиває рефлексивні навички.

Для 14-15 років: Особливо цінні варіанти В, Г. Можливість створення складних проєктів з глибоким самоаналізом.

РЕФЛЕКСІЯ

Вправа 11. Особиста рефлексія

Дії вчителя/вчительки:

- Подумайте мовчки 3 хвилини:
 - Що нового ви дізналися про свою пам'ять?
 - Чи змінилося ваше ставлення до неприємних спогадів?
 - Який "код" найкраще захищає ваші найдорожчі спогади?

Дії учнівства:

- Мовчки рефлексують над природою власної пам'яті
- Усвідомлюють різні типи спогадів
- Визначають способи захисту приватності

Вправа 12. Спільне коло

Дії вчителя/вчительки:

- Хто хоче поділитися одним відкриттям про валізу пам'яті?
- Що важче: обирати, що запам'ятати, чи що забути?
- Якби ви могли подарувати один спогад світу, який би це був?
- Дякую всім за довіру та щирість

Дії учнівства:

- Добровільно діляться загальними інсайтами
- Слухають досвід інших з повагою
- Формулюють побажання для спільноти
- Висловлюють подяку за безпечний простір

Орієнтовні відповіді:

- "Зрозумів/зрозуміла, що сумні спогади теж можуть бути скарбами"
- "Важче забувати, ніж запам'ятовувати"
- "Подарував би спогад про сміх"
- "Відкрила, що пам'ять — це частина душі"
- "Кожен має право на свої таємниці"

Вправа 13. Валізка додому

Дії вчителя/вчительки: Пропоную експерименти на вибір:

Сімейні дослідження:

- "Сімейна валіза спогадів": створіть разом із родиною спільну колекцію найдорожчих сімейних спогадів
- "Інтерв'ю з пам'яттю": попроси старших розповісти про свій найяскравіший спогад із дитинства

Дослідницькі місії:

- "Археологія спогадів": дослідіть старі фотографії, речі, записи — що вони розповідають про вашу історію?
- "Карта спогадів міста": зробіть уявну подорож місцями, де відбувалися важливі події вашого життя

Цифрові експерименти:

- "Щоденник одного спогаду": щодня записуй або фотографуй одну річ, яку хочеш запам'ятати
- "Плейлист пам'яті": створи музичну добірку, яка переносить тебе в різні моменти життя

Філософські експерименти:

- "Діалог із забутим": спробуй згадати щось, що здавалося забутим — що воно хоче тобі сказати?
- "Лист майбутній пам'яті": напиши лист собі через 10 років про те, що важливо не забути

Творчі практики:

- "Мистецтво спогадів": створи артоб'єкт із речей, що нагадують важливі моменти
- "Фотопроект "Сліди часу"": фотографуй місця та предмети, які зберігають пам'ять

Методичний коментар

Для всіх вікових груп:

- Підкреслити добровільність участі в особистих спогадах
- Заохочувати до творчого підходу до пам'яті
- Нагадати про повагу до приватності інших
- Показати, що всі спогади мають цінність

Складні ситуації та реакції

Ситуація: Дитина каже, що не хоче згадувати неприємні спогади

Реакція: Це твоє право: обирати, коли і чим ділитися. Неприємні спогади можуть лишатися приватними. Можеш подумати про те, які спогади дають тобі силу?

Ситуація: Дитина занепокоєна, згадуючи про втрачену людину

Реакція: Дякую за довіру. Спогади про тих, кого ми любимо, можуть викликати і сум, і радість одночасно. Хочеш поговорити про те, що тебе найбільше радує в спогадах про цю людину?

Ситуація: У мене немає хороших спогадів

Реакція: Інколи хороші спогади ховаються. Можеш спробувати згадати якийсь звичайний день, коли тобі було спокійно? Або момент, коли ти щось зрозумів? Навіть маленькі спогади можуть бути скарбами.

Ситуація: Дитина хоче розповісти дуже особистий спогад перед усім класом

Реакція: Це дуже довірливо з твого боку. Подумаймо: чи точно ти хочеш поділитися цим зі всіма? Може, почнемо з того, що цей спогад означає для тебе, не розповідаючи деталей?

Ситуація: А навіщо взагалі потрібен код? Чому не ділитися всім?

Реакція: Цікаве питання! Як ти думаєш, чи є у тебе речі, якими ти ділишся з найкращим другом, але не з усіма? Код — це не про секретність, а про те, що кожен має право обирати, з ким ділитися своїм серцем.

Ситуація: Дитина засмучена тим, що не може контролювати неприємні спогади

Реакція: Розумію, що це може дратувати. Наш мозок інколи працює як автоматична камера — знімає все. Але ми можемо навчитися працювати з тим, що вже є. Як ти думаєш, що допомагає тобі почуватися краще, коли приходять сумні спогади?

ДОДАТКОВІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ/ВЧИТЕЛЬКИ

Українські митці та дослідники пам'яті

Ада Рибачук (1931-2010). Українська художниця, заслужений художник України, відома своїми роботами в техніці монотипії. Створювала унікальні графічні роботи про Арктику та народи Півночі, де кожен відбиток був неповторним. Її мистецтво показує, як через кольори та форми можна передавати емоційні спогади про різні куточки світу. У 2021 році в Києві відкрито музей її імені.

Питання для обговорення: Як мистецтво допомагає зберігати спогади про подорожі та зустрічі? Чи можуть кольори переносити нас у різні місця?

Олесь Гончар (1918-1995). Видатний український письменник, який протягом багатьох років вів детальні щоденники. Його записи стали важливим свідченням епохи та особистого шляху митця. Гончар показав, як регулярне фіксування думок і вражень допомагає краще розуміти власний розвиток та зберігати важливі моменти життя. Його щоденники опубліковані і дозволяють побачити, як формувалася особистість великого письменника.

Питання для обговорення: Чи може письмо змінювати наше розуміння власних спогадів? Як записування допомагає краще пам'ятати?

Марія Приймаченко (1908-1997). Українська художниця, яка малювала свої "сни та спогади". Створювала картини, де реальні спогади переплітались із фантазіями, показуючи, що пам'ять — це творчий процес. Її роботи демонструють, як особиста пам'ять може стати універсальною мовою.

Питання для обговорення: Чи змінюються спогади з часом? Як фантазія впливає на пам'ять?

Ключові поняття

Пам'ять

- **Для 9-11 років:** Пам'ять — це коли ти можеш згадати те, що було раніше. Як скринька з фотографіями в голові, тільки це відчуття, звуки, запахи.

- **Для 12-13 років:** Пам'ять — це здатність мозку зберігати, опрацьовувати та відтворювати інформацію про минулий досвід. Включає емоційні, сенсорні та когнітивні компоненти.
- **Для 14-15 років:** Пам'ять — це складний психологічний процес, що формує особистість та ідентичність. Включає селективність, інтерпретацію та реконструкцію досвіду.

Код пам'яті

- **Для 9-11 років:** Код — це твій особистий ключик до найдорожчих спогадів. Те, що тільки ти знаєш і розумієш.
- **Для 12-13 років:** Особистий спосіб організації та захисту спогадів. Може включати символи, асоціації, емоційні зв'язки.
- **Для 14-15 років:** Індивідуальна система значень, що допомагає структурувати та інтерпретувати особистий досвід. Включає культурні, родинні та особистісні коди.

Селективність пам'яті

- **Для 9-11 років:** Іноді ми пам'ятаємо одне, а забуваємо інше. Це нормально, що наш мозок обирає найважливіше.
- **Для 12-13 років:** Здатність мозку фільтрувати інформацію, зберігаючи емоційно значущі або корисні спогади.
- **Для 14-15 років:** Складний процес, що включає свідомі та несвідомі механізми відбору, пов'язані з цінностями, травмами та цілями особистості.

Психологічні аспекти

Теорія автобіографічної пам'яті

Автобіографічна пам'ять формує основу особистої ідентичності. Включає:

- **Епізодичну пам'ять** (конкретні події)
- **Семантичну пам'ять** (факти про себе)
- **Емоційну пам'ять** (почуття, пов'язані з подіями)

Вікові особливості пам'яті:

- **9-11 років:** Формування стійких автобіографічних спогадів, розвиток здатності до рефлексії
- **12-13 років:** Зростання самосвідомості, активна робота з особистою історією
- **14-15 років:** Інтеграція спогадів у цілісну концепцію особистості

Філософські аспекти

Питання про природу пам'яті:

- Чи змінюємо ми спогади кожного разу, коли їх згадуємо?
- Як пам'ять пов'язана з ідентичністю?
- Чи можна жити без спогадів?
- Що важливіше: точність спогадів чи їхнє значення?

Етичні питання:

- Чи має кожен право на приватність спогадів?
- Як поважати пам'ять інших?
- Чи можна "виправляти" спогади?
- Як передавати пам'ять наступним поколінням?

Українознавчий компонент

Концепція родової пам'яті

В українській культурі пам'ять часто розуміється як зв'язок поколінь:

- **Родовід** — не просто список імен, а передача досвіду
- **Традиції** — живі спогади предків
- **Обряди пам'яті** — поминки, поминальні дні
- **Колискові та казки** — передача емоційної пам'яті

Українські символи пам'яті:

- **Калина** — символ роду та пам'яті про предків
- **Рушник** — "мапа" родової історії через орнаменти
- **Писанка** — код культурної пам'яті
- **Коровай** — символ спільної пам'яті спільноти

Сучасні форми збереження пам'яті:

- Цифрові архіви сімейних історій
- Проєкти усної історії
- Мистецькі інсталяції пам'яті
- Літературні свідчення

Методичні поради

Як працювати з важкими спогадами:

1. Не змушувати до розповідей про травматичні події
2. Фокусуватися на ресурсах: що допомагає дитині
3. Показувати, що всі емоції нормальні
4. Пропонувати альтернативи: малювання замість слів
5. Підтримувати приватність: право не ділитися

Як розвивати здорові стосунки з пам'яттю:

- Заохочувати до ведення щоденників або творчих проєктів
- Показувати різні способи збереження спогадів
- Розвивати критичне мислення щодо достовірності пам'яті
- Вчити поважати пам'ять інших
- Допомогати знаходити сенс у різних типах досвіду

Як підтримувати дітей із травматичним досвідом:

- Створювати передбачуване та безпечне середовище
- Фокусуватися на сильних сторонах та ресурсах
- Не намагатися "виправити" чи "забути" травму
- Підтримувати зв'язок із позитивними спогадами
- При потребі направляти до фахівців

Додаткові активності

"Музей особистої історії". Діти створюють невеликі експозиції своєї історії з предметів, фотографій, малюнків. Кожен "експонат" має свою історію.

"Часова капсула". Збір речей, листів, малюнків, які через рік покажуть, якими вони були сьогодні.

"Карта спогадів". Створення географічної або емоційної карти важливих місць і подій у житті дитини.

"Інтерв'ю з родиною". Записування історій старших поколінь, створення сімейного архіву.

"Фотоісторія одного дня". Документування звичайного дня як майбутнього спогаду.

Питання для глибшого обговорення

Для молодших (9-11 років):

- Чи можуть іграшки зберігати спогади?

- Що робить спогад особливим?
- Як звірі пам'ятають своїх дітей?

Для середніх (12-13 років):

- Чи змінюють спогади нашу особистість?
- Як технології впливають на пам'ять?
- Чи може родина мати спільні спогади?

Для старших (14-15 років):

- Як пам'ять пов'язана з ідентичністю?
- Чи існує об'єктивна пам'ять?
- Як передати пам'ять наступним поколінням?